

Arnold Bennetts litterära position

25

AUGUST BRUNIUS, utmärkt kritiker och introduktör av det tidiga 1900-talets engelska romankonst i Sverige, skrev år 1923 i handboken "Modern engelsk litteratur" att vissa tecken tydde på att den engelska romanen sett sin bästa tid. "Av de nya krafter som framträtt är ingen som personlighet jämförlig med den rad mästare som debuterade i mitten och i slutet av 90-talet." De mestare han åsyftar är tydligen — jämte "exotikern" Conrad — Bennett, Galsworthy och Wells; födda respektive 1867 och 1866 (Wells) och med debuter några år före sekelskiftet. Sannolikt var Brunius omdöme representativt. De tre nämnda författarna var omkring 1920 den engelska romanens företrädare framför andra; deras böcker utgick i väldiga upplagor, och de prisades av kultiverade kritiker i och utanför England såsom nyskapande realistiska samhällsskildrare. Galsworthy fick Nobelpriset; Wells framfördes ofta som en värdig kandidat till denna ära; Bennett, som för övrigt dog åtskilligt tidigare än de båda andra, tycks, ha intagit den tredje platsen, kanske på grund av att hans underhållningsböcker och hans s. k. filosofi ansågs blamerande.

Följande år skrev Virginia Woolf en artikel som samtidigt bestyrkte och ifrågasatte det stora klöverbladets position, "Mr Bennett och Mrs Brown" (publicerad förra året i essäsamlingen "The Captain's Death Bed"). Bennett, Galsworthy och Wells betecknades som de edvardiska författarna — mot dem ställdes de georgianska, Forster, Lawrence, Strachey, Joyce och Eliot. Artikeln är ett mordförsök under de mest älskvärda former: en charmant leende sjuksköterska bjuder på arsenik. Vissat hade de tre författarna, "de mest framstående och framgångsrika år 1910", skrivit utomordentliga saker, deras arbeten hade varit värdefulla, ja, rent av nödvändiga. "Och ändå, vilka konstiga böcker det är! Ibland undrar jag om man verkligen har rätt att alls kalla dem böcker. De kvarlämnar hos oss en egendomlig känsla av ofullständighet och otillfredsställelse. För att fullständiga dem tycks det vara nödvändigt att göra något — att gå in i en förening eller i värsta fall att skriva en check. Om vi gör det, stillas oron, och boken är avslutad; den kan ställas upp på hyllan, och vi behöver aldrig se mera i den."

Virginia Woolf.

För att visa vad felet är med de tre edvardianerna föreställer sig Virginia Woolf deras reaktion då de under en järnvägsresa kommer att sitta mitt emot Mrs Brown, en gammal dam som ser ängslig och fattig ut. Wells börjar genast tänka kritiskt och utopiskt; snart är han försjunken i drömmar om ett samhälle av ädla, bildade och lyckliga människor — men Mrs Brown har han ingen aning om, och hon får sannerningen ingen plats i den nya världen. Galsworthys tankar går till underbetalda sömmerskor och belåtet cigarrökande fabrikörer; i sin indignation ser han Mrs Brown blott som något brutet och bortkastat. Bennett är den ende av de tre som kan hålla sig till järnvägsakupén och Mrs Brown. Men han stannar blott vid det yttre: Mrs Browns handskar är lagade, hennes brosch kostar 3 shilling — vad betalar hon i hyra, har hon en stuga med jordbit och alltför höga in-teckningar? "Med all sin observationsförmåga, som är underbar, med all sin medkänsla och mänsklighet har Mr Bennett aldrig sett Mrs Brown i hennes hörn. Där sitter hon i sitt hörn av vagnen — denna vagn som inte går från Richmond till Waterloo, utan från en tidsålder till en annan i engelsk litteratur, ty Mrs Brown är evig,

Mrs Brown är den mänskliga naturen, Mrs Brown ändrar sig endast på ytan, det är romanförfattarna som springer ut och in — där sitter hon, och ingen av de edvardiska författarna har ens sett på henne. De har med energi, observationsförmåga och sympati sett ut genom fönstret på fabriker och utopier; de har rent av sett på vagnens inredning; men aldrig på henne, aldrig på livet, aldrig på den mänskliga naturen."

Denna satir fortsätter med en hyllning under kritiska reservationer till de georgianska

författarna och slutar med en stolt profetia. "Vi står skälvan-de på gränsen till en av de stora tidsåldrarna i engelsk litteratur. Men den kan nås endast om vi lovar att aldrig, aldrig överge Mrs Brown."

*

De flesta anser väl nu att Mrs Woolf i stort sett hade rätt och fick rätt. Den georgianska riktning om vilken hon talade slog igenom. Och vad som utmärker de främsta romanförfattarna inom denna generation — såsom Virginia Woolf själv, E. M. Forster och D. H. Lawrence — kan i jämförelse med edvardianerna sägas vara inriktningen på Mrs Brown, på den mänskliga naturen. De har sett de skildrade personerna "från alla håll", för att begagna Henry James uttryck; de har också varit mera inträngande och subtila. Varje läsare som från Galsworthys Forsytefamilj, Wells affärs-män och Bennetts äktenskapliga bekymmer går över till Woolf och Forster måste få intrycket av en oerhörd stegring, av att komma från dokor till liv. Med denna förändring följde med nödvändighet också en tendens att bortse från de sociala synpunkterna eller att i varje fall ställa dem i andra rummet. Man träffar Mrs Brown, men inte den fattiga Mrs Brown; då det gäller att skildra "den mänskliga naturen" finns ju lika gott material överallt, och det är naturligt att det främst blir kultiverade, välplacerade personer

— i samma sociala miljö som författarna själva — vilka begagnas som objekt för analysen. Om Bennett och hans kolleger gärna gjorde alla till "typer", så löpte deras efterföljare faran att glömma det individuella för det allmän-mänskliga. Hos Lawrence, som i sin vilja att finna människans "sanna" natur drevs till förkunnelse i stället för förståelse, blev den tendensen efter hand ödesdiger.

Georgianerna — för att begagna den beteckningen för de här berörda författarna — genomförde också en omvärdering av det föregående tidsskedet. Man började se ned på den stora treklövern, inte blott konstnärligt, utan också intellektuellt, ja, kanske rent av socialt; hos Woolf, Eliot, Forster osv. finns inte blott en mycket medveten känsla av att vara "highbrow" i kontrast till de äldre "middlebrows", utan också en nyans av aristokratiskt förakt för det medelklassiga — karriärism, utåtvändhet, sociala intressen — hos de detroniserade berömdheterna. På 1930-talet synes omvärldningen ha fullbordats. Engelska kritiker och intellektuella talar nedlåtande om Bennett, Wells och Galsworthy som bestseller utan litterär betydelse; ett gott exempel bland många är Q. D. Leavis bok "Fiction and the Reading Public" (1932). De författare i början av 1900-talet som tillmätts verkligt konstnärligt värde blir George Moore, Conrad och framför allt naturligtvis Henry James. Samme Henry James, inom parentes sagt, som efter "Söner och älskare" förklarade Compton Mackenzie och Hugh Walpole stå främst bland Englands yngre romanförfattare, på långt avstånd följda av Lawrence — ett gott bevis på det litterära bedömandets svårigheter.

Här skall inte diskuteras i vad mån Mrs Woolfs georgianer hållit stånd gentemot yngre generationer — då Graham Greene proklamerar en mindre "ren", mera besatt litteratur är det ett exempel på att krisen är permanent och ständiga omvärderingar ofrånkomliga. Men det bör nämnas att Bennett, för trettio år sedan den minst respekterade av de tre stora edvardianerna, genom sin tekniska ambition synes ha vunnit terräng. Tecken härpå är den stora uppskattningen i en rad biografier, av vilka ett par nyligen kommit ut — La-fourcade, Allen, Swinnerton — och i moderna översikter av engelsk litteratur. Framför allt är det skickligheten, noggrannheten, det realistiska finsnickeriet som beröms. Konstnären Bennett tycks i ganska hög grad ha lyckats.

HERBERT TINGSTEN